

nyét. Én inkább a küzdelmet érzem, az életre ocsúdás visszafojtottságának ikényszerét, s korántsem a tündéri gyerekkor siratását. Ebből a gyerekkorból csak kitörni lehetett, s a szűkre szabott tér és idő relációjában el is árulja magát minduntalan az élet igénylésének vágya.

A szép mondatok elégius hangja nem csökkenti ezt a vágyat. Viszont a naiv festőre emlékeztető, aprólékosan részletező előadást gazdagon aláfesti, egyéni jellegének erős hangsúlyt adva.

Szöveg és kompozíció egysége, egy-egy kissé aránytalannak tűnő fejezet ellenére, például a Jézust idézőben, nemcsak a konszenzus végig egyenletesen tartott viszonyára mutat, de az egyénien megmunkált stílusnak is tükröképe. A mai szerbhorvát próza legszebb példáira emlékeztetve. Mégse a modernségét dicsérném, hanem annak a végig énezhető igénynek a jelenlétét, amelyet Boško Ivkov önmagával szemben támasztott. És hogy ez az igény mégis modern és európai, a dolgok természetes velejárója.

Persze, ez is magától értetődő, hiszen Ivkovot, mint irodalomkritikust ismertük meg másfél évtized előtt, olyan rangos folyóiratokban, amilyen a *Letopis*, amelynek ma ő a szerkesztője. S ha a helyét kell megkeresnünk a szerbhorvát prózában, akkor az ott lesz nyilván valahol Crnjanski és Danilo Kiš szabadon áradó írásművészete között. Róluk írta különben legszebb esszéit a néhány év előtt megjelent tanulmánykötetében.

Ami azonban rám oly megvesztegetően hatott, az a helyrajznak s a falusi életformának megannyi velünk közös jegye. Nemcsak az otthoni tájat varázsolja elénk a Mosztongával, a Fernbach-szállással, s a Szentiván fölött lenyugvó nappal. Közös szavak és kifejezések remegteggével találkozunk a szövegében. A vidék népeinek egymásra tett hatása eddig talán Boško Ivkov regényében mutatkozik meg a legeklektikusabban. Az együttélés közös múltját is lépten nyomon bizonyítva, függetlenül a különböző nyelv külön világától.

Ez azonban már az összehasonlító tudomány hatáskörébe tartozik, míg én csak az elbeszélő, a szépíró Boško Ivkov bemutatására vállalkoztam.

HERCEG János

TANULSÁGOS KINCSKERESÉS ÉS A VILÁG BONYOLULTSÁGA

Krekovics Ferenc: *Aranyfényű napok*, Forum, Újvidék, 1983.

Guelmino Sándor: *A nebuió könyve*, Forum, Újvidék, 1983.

Az összehasonlítást szinte kínálja a két fedőlap hasonlatossága: mindkettőn egy-egy gyermekpár látható. Az *Aranyfényű napok* cím alatt, lilás ernyő alól egy fiú és egy lány néz ránk kíváncsian, míg *A nebuió könyve* sárga keretében egy lányka vet gáncsot (és húzza a haját) egy fiúnak,

aki estében kenyérszeletet ejt el. Vajon van-e köztük tartalmi hasonlóság is a fenti véletlen és külső azonosságon kívül? Erre a kérdésre igyekeztem választ találni két legújabb ifjúsági regényünk olvasása során. Mint kiderült, valóban sok közös vonást tartalmaznak, de ugyanakkor lényegesek a tapasztalható különbségek is.

Kezdjük talán a tényekkel. A két kis regényhős fiú élményét egyes számú első személyben mondja el, vagy talán jegyzi le (a nebuló egy helyen közli: „... ezeket le sem merem írni, még idézőjellel sem...”). Az üzenetátadás tehát mindkét mű esetében impresszív és spontán hangvételű. A kincskereső (talán így nevezném a továbbiakban Krekovics hőseit) életkora megítélésem szerint valamennyivel tíz év felett lehet (az író ezt nem közli velünk), míg a nebuló 7-8 éves korában, elsőként éli át a történeteket. Szerintem az életkor azonosítása mindkét mű esetében rendkívül fontos, mivel a tartalom, illetve a közlésmód, a hősök éveinek függvénye kell, hogy legyen. A kincskereső egy hét történetét mondja el, a nebuló pedig egy iskolaév élményanyagáról számol be. Közös a két regényben a szerzők humoros hatáskeltésre való törekvése. És valóban, mindkét könyvben a derű dominál. Az olvasó mosolyát mindketten legtöbbször szójátékkal és komikus helyzetekkel igyekeznek kiváltani. A fentiekben felvázolt közös vonások mellett az ellentétek és különbségek is felmérhetőek egy figyelmesebb olvasás során. Ekkor derül ki igazán a kincskereső és a nebuló történetének ellentmondásossága és a két író téves koncepciójának oka is.

Ami a belső formát illeti, Krekovics a dinamikus párbeszéd mellett döntött. Regényének java része beszélgetések „visszaadása egy az egyben” azaz a hétköznapi gyereknyelv reprodukálása. Jelentős teret szentel azonban hőse kedvenc foglalkozásának: tervezési szó szerinti közlésének. A leírások arra szolgálnak, hogy a párbeszédnek háttérét és indítékait megadják. A kincskereső története folyamatos cselekménysor, amelynek részei egy központi vonalhoz kötődnek. A műnek van feszültsége, bár nem egyenletes, a cselekménysor derekán mintha Krekovics kifogyott volna az ötletekből, tömörítő szándéka azonban még így is figyelemre méltó. Guelmino, szintén rendelkezik a tömörítés és szelektálás képességével, de ez mála nem a folyamatos cselekménysor ügyes és üresjáratokat elkerülő bonyolításában mutatkozik meg. Mert ő más belső formát választott, mint Krekovics. Regényének nincs logikusan felépített és folyamatos története, épp ezért hiányzik belőle az ifjú olvasó számára oly fontos feszültség és izgalom, hanem helyette rövidke jelenetek halmozát nyújtja. Ezek egymáshoz szigorúan nem kötődnek, csak az a közös bennük, hogy meséljük és a mese háttere, környezete nem változik. Inkább afféle „életjelenetek” ezek a maguk megfelelő tanulságával. A két mű értékelésének lehetőségét a két hős magatartása és a valósághoz való viszonyulása oldhatja meg.

Krekovics kincskeresője osztályelmők, szenvedélyes olvasó, egy lány,

akit rokonszenvesnek tart, „romantikus lélek”-nek minősíti. Feltételezett életkorához képest egyszerre rendkívül naiv és célratóró. Nyomban a regény kezdetén magával ragadja a meggazdagodás vágya, ezért kezd hozzá az elásott kincs feltáráshoz. (Az író adós marad azzal, hogy közelebbről megmagyarázza, vagy esetleg csak utaljon arra, honnan is ered a fiú meggazdagodási vágya, ami valósággal megszállottsággá alakult át. Ennek megnyilvánulása az örökös, naiv és mosolyogtató, tervezgetés. Fenti ambivalenciája ellenére a kincskereső jól megrajzolt realista hős, aki világunkban él és talán éppen annak anyagias légköre bírja rá a kincshajhászásra. Épp ezért az *Aranyfényű napok*ban szépen megfér egymás mellett a háttérként igencsak ikérvonalazott valóság és a gyermeki képzelődés, amelynek szertefoszlása a kis hősből a megfelelő tanulás levonására ad okot. Kár, hogy ezt a tanulságot a szerző olyan egyértelműen mondja ki vele a mű záró sorában.)

A nebuló egyike „jópofa” gyerek, aki mindenáron humoros akar lenni. Értelmiségi szülők gyermeke, akinek „feljegyzéseivel” alapélményül az iskolában és a családban történtek szolgálnak. Mindössze néhány sor elolvasása után azonban csaldóva állapíthatjuk meg, hogy nem a nebuló naplóját olvassuk, hanem Guelmino Sándor, a felnőtt író, regényét. Mászóval: Guelmionak kevésbé sikerült azonosodnia hőseivel, mint Krekovicnak. A nebuló épp ezért nem csak korárett, hihetetlenül okos, egyszerre gyermeki és felnőtt szinten gondolkodó, hanem szemünk előtt valóságos lángelmévé nő fel. Mert nemcsak, hogy káprázatos szókincsel rendelkezik és könnyedén idézi emlékezetből a felnőttek szavait, hanem felnőtt módjára hozza összefüggésbe az átélteket és látottakat. Ugyanakkor a mindennapi élcélődés gyakran vezet erőltetett szójátékokhoz (miként Krekovicnál is). Épp ezért nem csak ambivalens, hanem sok szempontból konstruált is Guelmino regényének hőse. Az a különös helyzet alakult ki ennek eredményeképpen, hogy a kincskereső korához mérten talán túl gyerekes, és fordítva: a nebuló egész nyugodtan lehetne az *Aranyfényű napok* hőse, sőt: gondolkodásmódja a mű egy-egy szakaszában azonos egy leredukált világgéppel rendelkező felnőttéével. Ezért nem tekinthető Guelmino regénye hitelesnek, magán viseli a csináltság pecsétjét.

De egy szempontból Guelmino alkotása alaposan felülmúlja Krekovicét: valóságához való viszonyulásában. Már említettem az *Aranyfényű napok*ban csak egy-egy mozzanatot vagy töredék utal, akkor is semleges a környezetre, amelyben a hősök mozognak. Ezzel szemben *A nebuló könyve* valóságos kis társadalmi korszak, ami a hős ambivalens és csiszolatlan prizmáján megtörve rajzolódik ki. A nebuló szigorú kritikával viszonyul környezetéhez. Hála „zsenialitásának”, igen gyorsan felfedezi az összefüggéseket emberek és jelenségek között. Hamar rájön, hogy ellentmondás lapul azon normák között, amelyekre az iskola, illetve a szülők, tanítják és a valóság között. Így válik némileg címikus, igazán lelkesedni semmiért sem tudó, minden élményt unalmasnak találó, alapjában véve

nem rokonszenves alkattá. De azt is nyomban hozzá kell tenni, hogy nem ilyennek született, hanem az őt körülvevő világ tette ilyenmé. Ettől függetlenül a felnőttek viselkedésének kifigurázása, az általuk hirdetet normák kétségbevonása jó néhány helyen sikeresnek mondható. Ahol a szerző azonosodni tudott a hősével, Kidolgozatlanak és részben problematikusnak tartom a nebuló viszonyulását a munkához. Igyekszik kivonni magát a munka alól. „Klári mamája meg Hamupipókéként dolgozik valami magtárban”, írja egy osztálytársa édesanyjáról. Iskolába pedig, mint ez a könyv végén kiderül, azért szeret járni, mert ott lehet „hülyéskedni”. Ellenszenves és nyilván igazságtalan képet rajzol a tanítónőről is. A nebuló helyzete épp ezért igencsak nehéz. Egyszerűen nehezen találja meg helyét az őt körülvevő világban, bár mondjuk iskolai teljesítménye nagyon jó. „Annyira szeretnék üledelmes lenni, de nem tudom, hogyan kell”, jegyzi le kétségbeesetten.

Az író által a nebuló tollába erőszakolt gondolatokat afféle társadalombírálatnak is vehetjük. Krekovicz könyvében ennek nyomát sem lehetjük. Az ő hőse, miután kiderül, kincskeresése hasztalan vállalkozás volt, a következő tanulságot vonja le: „Eddig tévhitben éltem. Azt hittem, a gazdagság a legfontosabb és a legjobb a világon, attól lesz boldog az ember. Most már tudom, hogy nem, de ez most mellékes. Más a lényeg. — Micsoda? — Szép vagy. Nagyon szép, aranyos lány vagy, de mégsem aranyat érsz, hanem sokkal, sokkal többet, mint a világ összes aranya...”, azaz a gazdagodás vágyát valamilyenfajta diákszerelem váltja fel: az érdeket az érzelem húzza át. S vajoni mi a helyzet a nebulóval, ezzel a végsőkéig ambivalens elsőssel? Ő nem von le semmilyen konkrét tanulságot, továbbra is zavartan áll a bonyolult valóság előtt. Legjellemzőbb rá a jelenségek iránt érzett kétsége: hol is az igazság?

Krekovicz regénye kerekesebb, tömörebb, közelebb áll a „klasszikus”, didaktikus beütésű ifjúsági regényhez. Szerzője, úgy tűnik, igyekezett harmóniát teremteni írói képességei és a megírandó mű között. És ez nagyjából sikerült is neki. Guelmino könyve sokban többet nyújt, de koncepciója (egy első női és zseniális észrevételeinek zavaros egyvelege folytán elveszti hitelességét. A szerző mintha nem tudott volna dönteni a gyermek- és a felnőtt-regény között. Válgék ellenben dicséretére, hogy művével világosan utalt azokra a jelenségekre, amelyekre a felnőtteknek ügyelniük kell, amikor gyermekkel állnak szemben.

VARGA István